

Оксана Баранівська

Краків

ТЕНДЕНЦІЇ МОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Зі здобуттям Україною незалежності 1991 року і набуттям українською мовою статусу державної істотно змінилася роль засобів масової інформації, зросла кількість україномовних видань, теле- і радіопередач, різноманітних за тематикою. З року в рік маємо все нові проекти – як державні, так і комерційні. Проте кількість не завжди виправдовує якість: розмаїття передач, створених за західноєвропейським чи американським зразками, часто поступаються національному продуктові, особливо якщо взяти до уваги мовний бік і спосіб ведення цих передач.

На сьогодні в Україні переважають недержавні (комерційні) телеканали і радіостанції, що пов'язано з інформаційною політикою держави: остання не має змоги всеохопно фінансувати всі проекти, відтак виникає мережа приватних.

У нашій статті ми спробуємо поглянути на тенденції мовлення, які переважають на сучасних телеканалах і радіостанціях, проаналізувати їх, акцентувати на тих процесах і явищах, які характерні для сьогоднішніх українських ЗМІ.

Сучасний стан української мовленнєвої культури і української мови загалом залежить від низки взаємопов'язаних чинників, передовсім екстралінгвальних. Зміни в політичній системі, державному устрої, ідеології, економіці спричиняють зміни в лексиці, яка найшвидше з усіх мовних систем на них реагує. Ви-являється це і в упровадженні нових слів і словосполучень, і в ресемантизації чи архаїзації раніше відомих слів і стійких словосполучень¹. З'являється щораз більше запозичень, наплив яких (особливо з англійської мови) є безперервним, а також поширюється субстандартна лексика (наприклад кримінальна), особливо в сучасних серіалах.

Теле- і радіомовлення сьогодні можуть бути не тільки предметом аналізу і дискусій серед критиків ЗМІ, режисерів, узагалі спеціалістів у цій галузі. Мовний аспект дослідження вітчизняних ЗМІ є теж цікавим, передовсім для філологів.

Насамперед, варто почати з того, що в свідомості багатьох телеглядачів і радіослухачів ще донедавна ЗМІ були представлені як атрибут вищої державної влади, котра ніколи не помиляється². Тому і те, що лине з телеекрана і радіоефіру

¹ А.Д. Васильев, *Слово в российском телеэфире. Очерки новейшего словоупотребления*, Москва 2003, с. 25.

² Ibidem, с. 28.

сприймається як норма (в мовному плані). Проте не слід забувати, що в телебаченні і радіо звучить мова не тільки журналістів, ведучих чи власкорів, але й політиків, бізнесменів, громадських і культурних діячів, мовлення яких зазвичай далеке від того, що ми вкладаємо в поняття „літературна норма”. Часто їхнє мовлення глядачі / слухачі вважають зразковим. Однак, як свідчить наше дослідження (і не тільки, адже теле- і радіомовлення були вже не раз предметом дискусій), помилки виявляємо на всіх рівнях: фонетичному, граматичному, лексичному, стилістичному, а також орфографічному, коли на екрані подані титри українською мовою (іноземний телепродукт (найчастіше російський) перекладено українською. Наприклад, це явище характерне для 1+1, ІНТЕР, ICTV (серіали), СТБ, ТЕТ).

По-перше, основним аспектом, проблемою, коли йдеться про мовлення ЗМІ, є характер цього мовлення, тобто, чи це мовлення, яке опирається на попередньо підготовленому тексті (диктори, ведучі інформаційних передач), чи це мовлення, побудоване спонтанно. Адже в наших реаліях – це дуже важлива річ, зважаючи на досконале / недосконале володіння мовою ведучих, дикторів інформаційних передач, власкорів, коментаторів, особливо, якщо говориться про двох останніх: їхнє мовлення передбачає швидку реакцію та добір слів (залежно від ситуації).

За О. Лаптевою³, будь-яке усне мовлення, якщо воно не є відтворенням писемного тексту, спонтанне, і має такі особливості, які виводять його за межі кодифікованої літературної мови. А така мова звучить з телеекранів і радіоефіру. Неправильне наголошування слів, інші викривлені фонетичні явища (про них ітиметься нижче), неправильний вибір слова чи конструкції або ж закінчення слів, відмінювання – все це ми чуємо постійно. Таку українську мову засвоюють наші діти, молоде покоління. І постає питання: чи маємо шанси відродити українську мову, аби з телеекранів і радіоефіру линула до нас чиста мова, без домішок росіянізмів чи неправильних конструкцій?

По-друге, яке телебачення маємо сьогодні? Двомовне, з перевагою телепередач, що ведуться українською мовою. Схарактеризуймо рівень останніх (з погляду мовлення, не режисури чи змісту, зрештою, навіть цінності). Якщо йдеться про інформаційні програми, про рівень володіння українською мовою ведучих, то, загалом, застережень маємо небагато. Зрештою, тексти, які вони виголошують, уже попередньо опрацьовані редакторами. Тут найосновнішою є індивідуальна майстерність дикторів говорити, не заглядаючи до тексту, говорити правильно. Проте і в мовленні ведучих, і журналістів, а також власкорів виявляємо ряд відхилень від літературної норми.

Фонетичні відхилення від норми:

- 1) оглушення кінцевих приголосних. Наприклад: *назваф, мистецтф, рокіф* (Дмитро Гордон, „У гостях у Гордона”, УТ-1); *спостерігаф* (Катерина Полякова, „Світ спорту”, УТ-1); *не буф, кілька разіф* (Надія Базів, „Аудієнція”, УТ-1); *відпустиф* (м'яч), *розіграф, граф* (від дієслова *грати*), *фтраф* (футбольний матч Ліги чемпіонів „Реал” – „Баварія”, 20.02.2007, УТ-1);

³ О.А. Лаптева, *Живая русская речь с телеэкрана (разговорный пласт телевизионной речи в нормативном аспекте)*, Москва 2003, с. 22.

- 2) неправильне наголошування слів: *ска́жу* (Ігор Пелих, „На свою голову”, ICTV), *розка́жу* (Андрій Кузьменко, „Шанс”, ІНТЕР / 1+1) (ці самі типи помилок. Ведучих характеризує наголошування слів, поширене в Західній Україні. Перший із них – з Тернопільщини, другий – із Львівщини);
- 3) вимова *шо* замість *що* (звичайнісінький розмовний – вуличний – варіант, Ігор Пелих, „На свою голову”, ICTV: *Якби я сказав, шо...; Типу того шось не то робите*, „Галопом по Європах”, ICTV: *Розумієш, шо...*);
- 4) м’яка вимова шиплячого приголосного звука *Ч*: *чьому, шьчо, чьас*. Така вимова поширена на багатьох приватних телеканалах, а також звучить в ефірі радіостанцій 101-FM і 104-FM;
- 5) опускання т.зв інтervoкального [j] (йота). Наприклад: *ix, Україна* (УТ-1, 1+1, ТЕТ);
- 6) м’яка вимова приголосного сонорного *р* [p’]: *харківському клубові* (Катерина Полякова, „Світ спорту”, УТ-1).

Орфографічні помилки в титрах: *будь-ласка, Дар’я* (*Остан і Дар’я* – „Танець з зірками”, 1+1), *священника / священник* (титри – рухома стрічка – „Подобиці”, ІНТЕР і „Паралельний світ”, СТБ).

Граматичні помилки теж характерні для сучасних ЗМІ (також для електронних і друкованих). І трапляються вони не тільки в мовленні журналістів, дикторів місцевих (тут – івано-франківських) теле- і радіостудій, але у всеукраїнських мас-медіа.

Одна з найпоширеніших помилок – неправильне вживання відмінкових закінчень іменників, найчастіше в родовому і кличному відмінках однини, нерідко і в місцевому множини. Наприклад: *два літака* (Людмила Добровольська, ТСН, 1+1), *збудники хворіб* („Вікна-Новини”, СТБ); *робота з’їзда* (Анастасія Образцова, „Подобиці”, ІНТЕР); *програє Наталкі Добринській, стартує по 5-й доріжці* (Людмила Якушева, ХХІХ Олімпійські Ігри, легка атлетика, семиборство, УТ-1); *у важкій атлетіці домінують* (Сергій Дерепка, ХХІХ Олімпійські Ігри, важка атлетика, жінки, УТ-1); *на цій футболке* (Антін Степ’юк, „Вікна-Новини”, СТБ); *кілька день тому* („Вікна-Новини”, СТБ); *хлопцю* (тут: кличний відмінок) („Сре-лаш”, ТЕТ); *Настя..., Оля, скажи* (ДОМ-2, ТЕТ). Два останні приклади – це переклад російських телепродуктів українською мовою; *по південним передмістям* („24-новини”), як і загалом неправильне відмінювання – *присягли о вірності* (ТЕТ), *в кіні* („Вікна-Новини”, СТБ).

Ступенювання прикметників теж часто створює низку проблем: *найбільш молодий гравець, ще важче* (замість *ще важчий* – за контекстом) (футбольний матч Ліги чемпіонів „Реал” – „Баварія”, 20.02.2007, УТ-1); *найхвилюючі, найінтригуючі* (церемонія відкриття Олімпіади в Пекіні 8 серпня 2008 року, УТ-1); *самий важливий* (Наталя Сумська, „Ключовий момент”, Інтер+).

Крім того, спостерігається неправильне відмінювання числівників і утворення їхніх форм, наприклад: *більшість з восьмидесяти, п’ятидесяти* (Алла Пасс, ТСН, 1+1); *збільшився до восьмидесяти чотирьох* („24-новини”, NEWS 24); *до восьмидесяти* (власкор „Новин”, УТ-1); *двум політичним силам* (Анастасія Образцова, „Подобиці”, ІНТЕР); *від тридцяти до п’ятидесяти відсотків і від сорока п’яти до семидесяти п’яти* (Ганна Безулик, „100% Україна”, 1+1); неправильне

утворення дієслівних форм: *він цінить* (замість „цінує”), *поясняю* (ДОМ-2, ТЕТ); *не перемикайтеся* („Танець з зірками”, 1+1).

Та передовсім наші мас-медіа грішать уживанням неправильних конструкцій, слів, найчастіше росіянізмів. Найбільше їх виявляємо, коли журналісти ведуть репортажі експромтом, з місця подій, хоча це не виправдовує їх. Мовлення ж ведучих теленовин у студії попередньо редагується, тому лексичні і граматичні помилки трапляються рідше.

Ось що нам удалося зафіксувати (на українському телебаченні і радіо)⁴: *поки вся інформація* (замість *поки що*, власкор Ольга Юсупова, „Подобиці”, ІНТЕР). Цю саму помилку допускає власкор Ольга Червакова („Вікна-Новини”, СТБ) – *поки не виходить*;

знаходилося у лікарні ...хворих..., *пройшли святкування* (замість *перебували у лікарні*, *відбулися святкування* (обласне радіо, Івано-Франківськ);

потрогайте руками; кудя треба йти; типу того щось не то робите; кудясь бігти, треба подумати кудя (Ігор Пелих, „На свою голову”, ICTV); *як її фамілія, тільки поступив* (Ігор Пелих, „Галопом по Європах”, ICTV);

приймають участь (замість *беруть участь*, власкор О. Богданова, ТСН, 1+1);

підсумок Олімпіади наступний (замість *такий*, ТСН, 1+1);

вірна відповідь (замість *правильна*, Ганна Безулик, „100% Україна”, 1+1);

так у чому справа? Справа не в цьому (правильно – *річ*); *голосніше всіх; щось залишилось, у сенсі ревності; дні стають довше; друзі, ви піднімаєте це питання* (замість *порушуєте проблему*); *не треба строїти мене під себе; вона вправі сама рішати* (ДОМ-2, ТЕТ);

піднімати питання (1-й нац. радіо, власкор Світлана М’ялих);

кохаєш до безумства (замість *шалено кохаєш, до безтями*); *це не вірно* („Перші поцілунки”, ТЕТ);

синупрет – від нежиті (замість *проти нежитю*) (реклама на СТБ; Лілія Ребрик, „Прогноз погоди”, СТБ);

в області нирки (замість *в ділянці нирки*) („Продам серце. Недорого”, СТБ);

відновлюючий шампунь (замість *відновлювальний*) (реклама на ICTV);

проходили мітинги (1-й нац. радіо);

попередити хворобу (замість *запобігти*) (Олена Зелінченко, „Рецепти здоров’я”, 1-й нац. радіо);

Серьозжа (Ігор Кондратюк, „Караоке на Майдані”, ІНТЕР / 1+1);

круг почота (Андрій Кузьменко, „Шиканемо!”, ІНТЕР);

на протязі життя (замість *протягом* або *упродовж*) (Валерія Ушакова, „Не-спортивне життя”, ІНТЕР+);

дзвонить колокол, згідно показаних результатів (Юхим Шарпанський, ХХІХ Олімпійські Ігри, велоспорт, УТ-1), *згідно рецептури* (Костянтин Грубич, „Знак якості”, ІНТЕР+), (замість *згідно з*);

біля восьми вечора („Чергова камера”, ІНТЕР);

година часу, продовжують тривати („Вікна-Новини”, СТБ);

⁴ Усі дані – приклади (помилки), назви телепередач, прізвища ведучих – за період з червня 2006 – по вересень 2008 р.

професійним археологам допомагали археологи з Москви, Росії (замість *з Москви та інших міст Росії*) (Юлія Мотрич, „Новини”, УТ-1);

розстрєсний голкіпер (замість *розчарований*) (Євген Зінченко, „Преспорт”, 1+1);

двері, вікна відкриті (Алла Пасс, ТСН, 1+1);

квіти і посмішки (замість *усмішки*) (Катерина Полякова, „Світ спорту”, УТ-1);

перше місце зайняла команда Китаю (замість *посіла*) (Валерій Костінов, ХХІХ

Олімпійські Ігри, спортивна гімнастика, жінки, УТ-1).

Як позитивні тенденції слід уважати мовлення каналу СТБ, який найбільше серед усіх інших аудіовізуальних ЗМІ вирізняється своїм мовленням. Наприклад, творча група (редактори, журналісти) послуговується мовою, яка відповідає нормам нового проекту українського правопису. Наприклад: *коаліціанти, міністр соціальної політики, новоспечений проєкт, емігранти, спеціальний* (у словосполученні „спеціальні ліфти”), *всих (усих)* („Вікна-Новини”, СТБ); *чемпіонат Європи, єврокубковий турнір* („Вікна-Спорт”, СТБ). На граматичному рівні виявляємо закінчення *-и* в іменниках жіночого роду III відміни: *відповідальности, участи, формальности, лабораторія якости* („Вікна-Новини”, СТБ). Варто додати, що цей самий телеканал, порівняно з іншими, активно впроваджує аббревіатуру *виши* (як *вуз*) чи словосполучення *своєю чергою* (замість *у свою чергу; своєю чергою* можемо почути також на 1+1 – ТСН), *журналістка* (утворення назв професій жіночого роду. Підпис під прізвищем), а також повертає до мовленнєвої активності пасивну лексику (забуті чи рідковживані слова, словосполучення). Наприклад: *мапа – карта, на киталт, шпальти, відтак, царица, світлина*, а також *амбасада, автівки, двосторонні перемовини, перемовини політиків, міліціант* („Вікна-Новини”, СТБ), *шпиталізувати* („Продам серце. Недорого”, СТБ).

Окремо слід зупинитися на українізації (або її відсутності) українського телебачення. Наскільки вплетення чи переплетення української і російської мов є ефективним і корисним для розвитку наших ЗМІ? Адже складається враження, що українська мова в телепросторі не є самодостатньою, що для глибшого і ґрунтовнішого пізнання або засвоєння потрібно двоє ведучих – російською і українською мовами.

Наприклад, УТ-1 і 5-й канал у теленовинах перекладають російські тексти українською мовою. Це єдині канали, що практикують усний російсько-український переклад в інформаційно-аналітичних програмах (першим був УТ-1). Подібна особливість характерна для телеканалу ТЕТ, на якому теж здійснювався (!) переклад російських телепрограм (але оригінальних російських, тобто російського телепродукту), наприклад „Ціна кохання” і телепроєкту ДОМ-2. Зауважимо, що останній виходить двічі в ефір, тобто є ще повтор, і саме в повторі був переклад українською мовою. Сьогодні на українські телеекрани виходить в оригінальній версії. Також ТЕТ використовує іншу практику (якщо йдеться про передачі російською мовою): з екрана ми чуємо оригінальну версію, а для тих, хто не розуміє російської мови, – внизу екрана подається український переклад („Єрелаш”, ТЕТ). Такий спосіб українізування властивий і СТБ, наприклад „Заборонена зона”, і 1+1 – переважно в російських серіалах (наприклад „Принцеса цирку”, „Широка ріка”), а також ІНТЕР-у („Тетянин день”, „Вогонь кохання”), Новому каналові і ICTV. Якщо йдеться про якість перекладу – як письмового, так і усного, то тут

маємо ряд застережень мовного характеру (лексично-граматичного). Наприклад, найпоширеніша помилка на ТЕТ (як в усному, так і письмовому різновидах перекладу) – нехтування кличним відмінком або неправильне закінчення іменників у цьому відмінкові (про це йшлося вище). І ці помилки – постійні.

Іншу „тактику” обрав ІНТЕР, наприклад „Подобиці” („Подобности” – новини) ведуться і українською, і російською мовами. Короткі випуски – до 10-ти хвилин – протягом дня – українські. Підсумковий огляд подій дня – російською, тижневий огляд (недільний випуск) – українською. Додамо, що раніше (2006–2007) випуск „Подобностей” супроводжувала рухома стрічка українською мовою внизу екрана, яка інформувала про найважливіші події за останню добу.

Узагалі, двомовність – характерна особливість українських ЗМІ, зокрема телебачення (радіо меншою мірою), яке з мовного боку виглядає таким собі асорті: мінімум третина телепродукту на кожному з каналів – російською мовою. Лідером є телеканал ІНТЕР, який пропонує свої продукти російською мовою. Тут мови програм чергуються: і українською, і російською. Якщо йдеться про останній спосіб ведення, то характерний він передовсім для музичних передач: „Пісня 2006” (Ольга Горбачова і Володимир Зеленський), „Зірковий дуєт” (DJ Паша і Маша Єфросиніна, 2006 рік). Маємо суто російські продукти: „Пока все дома”, „Две звезды”, „КВН”, „Ты суперстар!”, „Цирк со звездами”, „Городок”, „Жди меня” (плюс українська версія, що охоплює менше телепростору); російською мовою, створені в Україні: „Вечірній квартал” („95 квартал”), „Вершини світу. Сніги Кіліманджаро” (Андрій Цаплієнко), „Свобода з Савіком Шустером”, „Модний вирок”, „Каламбур” та ін. Усі серіали на ІНТЕРІ – російською мовою (з субтитрами українською мовою). Можемо погодитися зі словами голови Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення Віталія Шевченка, який сказав: „Мені не подобається втрата «Інтером» українського обличчя”⁵.

1+1 має дещо менше російськомовних передач. Наприклад: „Найрозумніший”, „Цирк із зірками”. Так само є двомовні – на зразок інтерв'євських: „Танці з зірками” (ведучі Тіна Кароль і Юрій Горбунов); „Шанс” (Андрій Кузьменко, Наталка Могилевська).

Російськомовні серіали (не завжди це суто російський продукт, а спільний російсько-український) перекладають українською мовою, але не озвучують їх: внизу екрана глядачеві пропонують субтитри (винятком можуть бути окремі серіали, наприклад „П'ять хвилин до метро”. Тут маємо одночасно і субтитри українською мовою, і звуковий переклад. Ще 2006 року, коли цей серіал з'явився на екрані, переклад українською був у вигляді субтитрів). Варто зауважити, що за останній рік якість перекладу на 1+1 зросла.

СТБ. Пропонує нам ряд телепередач як українською, так і російською („Частные истории”, „Русские сенсации”, „Необъяснимо, но факт”, „«Вокруг света» с Михаилом Кожуховым” – російське виробництво), з відчутною перевагою першої. Більшість іншомовної продукції перекладено українською мовою.

ІСТV. Як і на інших каналах поширена двомовність з переважанням української мови. Virізняється тим, що запрошує журналістів з-за кордону, які ведуть

⁵ „Телекритика” 29.11.2007 (www.telekritika.ua).

інформаційно-аналітичні передачі російською мовою. Як приклад – „Свобода слова”. Ведучий – Савік Шустер (з 2008 року – на телеканалі „ІНТЕР”). Свого часу випуски новин були і російською, і українською. Ведучий – Дмитро Кисельов з Росії.

ТЕТ. Цей телеканал має багато російських програм, які, проте, перекладає українською мовою (не все, зауважимо. Наприклад, „Хороші жарти” російського виробництва виходять у ефір без перекладу, також віднедавна і ДОМ-2). Переклад може бути як усний (озвучення), так і письмовий (субтитри), та загалом якість його низька (про це йшлося вище).

В українському телепросторі спостерігається й така тенденція: якщо телепродукт закуплено в Росії, то його українською не перекладають (крім поодиноких випадків, наприклад ДОМ-2, який тривалий час перекладали українською. Останнім часом в ефір виходить в оригінальній версії), наприклад „Хороші жарти” (ТЕТ), „Красуні та розумники” (ICTV). Коли ж закуплено деінде, продукт англійською чи французькою мовою, то маємо переклад українською, наприклад „Жива природа” (ІНТЕР), „Документальний детектив «Найбільші споруди»” (СТБ) тощо.

Але й бувають випадки (які, на жаль, уже переростають у норму), коли у студії (передача ведеться українською мовою) ведучий обирає мову залежно від того, якою мовою спілкуються гості (наприклад Дмитро Гордон „У гостях у Гордона” УТ-1 чи Юлія Литвиненко „Поза очі” ІНТЕР+).

В Україні без обмежень можна приймати практично всі російські канали як по супутниковому, так і мережевому зв’язку. Телеканал „Інтер” одним з перших здійснював трансляції тільки російською мовою, хоча українське законодавство зобов’язує дотримуватись пропорції 50%×50%. Важко звинуватити в українофільії й інші телеканали, а також цілу низку FM-радіостанцій. Сьогодні, як стверджує голова Нацради з питань телебачення і радіомовлення Віталій Шевченко:

В ефірі українських телеканалів збільшилось використання державної мови (...) Унаслідок того, що компанії почали випускати більше власних україномовних передач, відсоток державної мови в ефірі провідних телеканалів упродовж тижня становить в середньому близько 75%. Передачі іноземного виробництва переважно озвучені українською мовою, але лише близько 30–40% фільмів іноземного виробництва перекладаються державною мовою. Найнижчі показники загального використання української мови з урахуванням субтитрування (менше 75%) зафіксовані в ефірі таких телекомпаній, як ICTV, Новий канал, „Інтер”. Безперечними лідерами з активного використання в ефірі державної мови впродовж цього року є ТОВ ТРК „Ера”, ТОВ „ТРК „НБМ” та ТОВ ТРК „Експрес-інформ” („5 канал”), ВАТ „Телеканал Тоніс”, ЗАТ „Телеодин”, НТКУ⁶.

Якщо йдеться про мовлення на радіо, то мовлення на 1-му національному і ВВС, мабуть, є взірцем для всіх інших аудіовізуальних ЗМІ (як з огляду на фонетику, так і граматику і лексику). Натомість цього не скажемо про мовлення комерційних радіостанцій (місцевих також).

Ще варто акцентувати на тому, що наші ЗМІ дедалі більше атакує запозичена лексика, тобто іншомовна (запозиченням у ЗМІ можемо також назвати низку теле-

⁶ www2.pravda.com.ua (26.10.2006).

проектів, створених на кшталт західних або скопійованих просто з Заходу. До т. зв. телезапозичень належать „Танець із зірками”, „Модний вирок” (у Росії виходить „Модный приговор”), „Голод” (російський продукт), „Перший мільйон” та ін.).

Чи в нас не вистачає фантазії?

Щодо власне запозичень, то, як зазначає В. Радчук, „наш лексикон заповнюють слова-позички, які цілком піддаються перекладові питомою лексикою”⁷, і складається враження, що в найближчому майбутньому ми вже не послуговуватимемося такими словосполученнями чи словами, як *пісня*, а *хіт*, *шлягер* (обидва слова, англійське й німецьке, первісно означають удар), потіснили *пісню* (*пісеньку*, *співанку*, *співаночку* тощо)⁸, не *найвища сума виграшу*, а *джек-пот*, не *посередник*, а *дилер*, не *вболівальник*, а *фан*, не *намір* чи *задум*, а *інтенція*⁹, не *ділова жінка*, а *бізнес-вумен* та ін. Спортивну термінологію творять фактично дві мови: *голкіпер* – *воротар*, *рефері* – *суддя*, *пенальті* – *одинадцятиметровий*, *хавбек* – *напівзахисник*, *офсайд* – *положення поза грою*, *сфолити* – *порушити правила* та багато інших.

Річ очевидна, що запозичення в мові – це один із аспектів її розвитку і функціонування. Але чи потрібен мові надмір? Чи не станеться невдовзі так, що в наших висловлюваннях українськими будуть лише прийменники і сполучники (навіть не вигуки, бо вже поширеним є „вау!”)?

Слід звернути увагу ще на такий факт (скоріше проблему): чому, скажімо, багато наших співвітчизників, маючи можливість вибору між українським і російським телеканалом, віддасть перевагу другому (наприклад, футбольні матчі або інші спортивні заходи)? А тому, що в нас, на жаль, дуже мало фахівців, серед коментаторів зокрема. Як приклад, послухавши коментування деяких наших спортивних оглядачів, одразу хочеться змінити телеканал. В Україні немає відповідної школи спортивних коментаторів. А останні повинні не тільки досконало орієнтуватися в обраній галузі (тематичі), а ще й відмінно володіти мовою, адже слова і конструкції слід добирати відповідно до ситуації, яка весь час змінюється. І говорити захопливо, аби зацікавити глядача чи слухача власне своїм коментуванням.

Аналізуючи проблему функціонування української мови на нашому телебаченні і радіо, доходимо сумного висновку, що часто-густо слухаємо безграмотне мовлення, навіть незважаючи на те, що маємо двомовність із переважанням української мови. І з боку держави не бачимо радикальних кроків змінити цю ситуацію. Виходить, що держава (радше державна влада) або підтримує такий стан речей у ЗМІ, або їй просто байдуже, що теле- і радіоефір заповнюють „бактерії”, функція яких – не очищення, а радше асиміляції. Прикро спостерігати і змирюватися із тим (і одночасно бути активним слухачем і глядачем, але пасивним громадянином), що нам сьогодні часто нав’язує радіо і телебачення. І якщо ми хочемо українського телебачення і радіо, які б слугували взірцем для вивчення мови, ми повинні передовсім українізувати не мас-медіа, а свою свідомість. І тільки

⁷ В. Радчук, *Глобалізація і переклад*, „Всесвіт”, 2002, № 5–6, с. 131.

⁸ Ibidem, с. 131.

⁹ Ibidem, с. 132.

тоді ми зможемо відповісти на запитання: „Що впливає на наш вибір тих чи тих аудіовізуальних ЗМІ?”. Напевне, не ми самі.

Tendencje w języku współczesnych mediów ukraińskich

Streszczenie

Jaki język słyszymy codziennie w ukraińskim radiu i telewizji? Czy jest to język literacki? Czy odpowiada ogólnie przyjętym normom?

Na te i podobne pytania próbuje odpowiedzieć autorka artykułu. Kultura języka, język współczesnej telewizji (rzadziej język audycji radiowych) wywołuje szereg zastrzeżeń i kontrowersji. Celem artykułu nie jest jednak krytyka języka mediów, lecz jego analiza. Pod uwagę wzięto specyfikę języka programów radiowych i telewizyjnych oraz manierę językową poszczególnych korespondentów, lektorów i prowadzących. Nasza uwaga skupia się ponadto na programach oraz filmach, które wymagają tłumaczenia (bądź są tłumaczone na język ukraiński); bierzemy również pod uwagę sposób prowadzenia programów dwujęzycznych (w języku ukraińskim i rosyjskim jednocześnie), są one bowiem niezwykle charakterystyczne dla ukraińskiej telewizji.

Odstępstwa od norm literackich na poziomie leksykalnym, fonetycznym, morfologicznym oraz syntaktycznym, które można zaobserwować w języku współczesnych mediów, są na ogół spowodowane nieznanością norm języka literackiego. Dlatego często obserwujemy niewłaściwy wybór wyrazu oraz używanie niepoprawnych form i konstrukcji syntaktycznych.